
Hardhoutoobos en veiligheid

Het voorgaande overwegend is het de hoogste tijd dat we de discussie over hardhoutoobos verleggen van de vraag 'kan het zich vestigen?' naar de vraag 'hoe houden we het in toom?'. Oftewel : laat de voorspoedige ontwikkeling van het hardhoutoobos in de natuurontwikkelingsgebieden zich combineren met de rivierkundige noodzaak om meer water door de uiterwaarden te laten stromen ?

Ook Siebel signaleert dit probleem, al komt het wat vreemd over na zijn pessimistische kijk op de vestigingskansen van het bos.

Met uitgekende inrichtingsplannen voor uiterwaarden kan plaatselijk nog ruimte worden gecreëerd voor de spontane

ontwikkeling van oobos, maar structurele oplossingen zijn alleen te vinden op de schaal van het hele stroomgebied (Overmars et al., 1999). Op dat schaalniveau ligt er ook weer voor oobossen een sleutelrol weggelegd. Oobosontwikkeling in stroomopwaartse gebieden in Duitsland en Frankrijk, leidt daar tot vertraging van de afvoer en het uitvlakken van hoogwatergolven, waardoor er in Nederland weer meer ruimte voor oobos ontstaat. Oobossen voor oobossen dus. Dit principe, ook wel 'stromende berging' (in oobossen) genoemd, wordt nu door de natuurorganisaties langs de Maas uitgewerkt en moet uiteindelijk tot een veiliger en natuurlijker rivierengebied leiden.

Literatuur

Bekhuis, J. & W. Bosman, 1997.

Onder bescherming van distels groeit het bos. Nieuwe Wildernis, 3, p.60.

Helmer, W. & J. Hannen, 1993. Koningssteen. De ontwikkeling van flora en vegetatie. Natuurhistorisch Maandblad, 82, 10, 224-227

Overmars, W., A. van Winden, R. Meissner & W. Helmer, 1999. Toekomst voor een Zandrivier. Hoofdrapport en deelrapporten Begrazing en Geomorfologie. In opdracht van vijf natuur- en milieuorganisaties. Stroming b.v., Hoog Keppel.

Peters, B., 1998. Over ruigtes, opkomend bos en grazers langs de Beneden-Geul. Herkolonisatie van voormalige akkers en graslanden. Natuurhistorisch Maandblad 87, 219-225

Siebel, H., 1999. Wordt het ooit wat met het oobos ? Nederlands Bosbouw tijdschrift, 71, 1, p 17-19

Veen, J. v.d., 1998. Hardhoutsoorten in de Moespotsewaard. Nieuwe Wildernis, 4, p. 11

Henk Siebel, Natuurmonumenten

Een reactie

Oobos dankzij begrazing?

Op basis van inventarisaties en losse waarnemingen van boomverjonging uit begraasde uiterwaardterreinen concludeert Wouter Helmer dat er geen enkele reden is om somber te zijn over het hardhoutoobos. Hij zet dit neer als tegenpool ten opzichte van de "laboratorium-experimenten" uit mijn onderzoek. Nu zijn er bij mijn onderzoek ook uitgebreid in het veld waarnemingen gedaan waaronder in begraasde terreinen. Ik heb echter geen experimenteel onder-

zoek naar de effecten van begrazing op oobossen gedaan. Omdat de uitspraken van Wouter Helmer echter ook niet worden ondersteund door een gedegen onderzoek voel ik mij niet geremd om op zijn uitspraken te reageren.

Verjonging van bomen uit het hardhoutoobos krijgt onder voedselrijke omstandigheden vooral kansen als er factoren aanwezig zijn die de ontwikkeling van een dichte ruigte tegengaan maar niet te extreem zijn om vestiging van zaailingen onmogelijk te maken (zie figuur 1). Zoals ik eerder

aangaf is hierbij van overstroming en beschaduwning in de Nederlandse situatie weinig te verwachten. Bodemverdichting speelt slechts lokaal een rol, zoals op plaatsen waar zware machines hebben gereden. Door bodemverdichting ontwikkeld zich bijvoorbeeld geen dichte ruigte in een groot deel van Hochtter Bampd, welke door Wouter Helmer als voorbeeld wordt genoemd. Opvallend is dat hier het aantal zaailingen van zomereik en es dat jaarlijks door-groeide met minstens de helft af nam na de start van de extensieve begrazing met grote grazers (Siebel 1998).

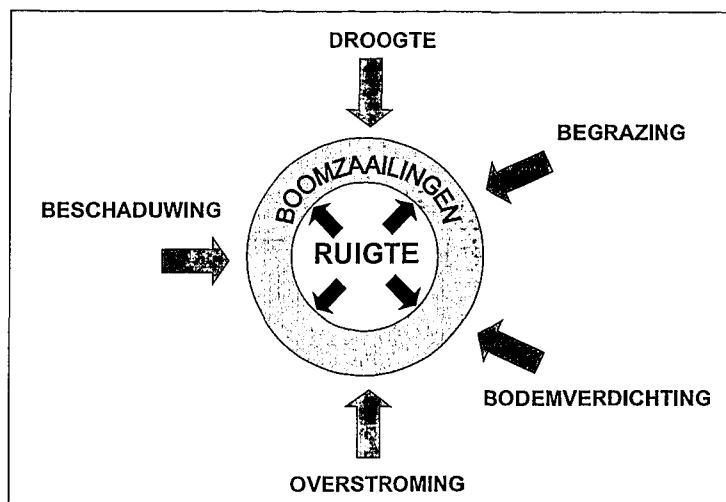
Fig. 1. Schematische weergave van factoren die ruigten kunnen terugdringen en kansen kunnen bieden voor de vestiging van boomzaailingen.

Droogte speelt ook slechts lokaal een rol op rivierduinen en zandruggen waar bovendien minder voedingstoffen worden vastgehouden. Langs buitenlandse rivieren kan dit goed worden waargenomen maar ook op het Millingerduin in Nederland. Hier wordt de ruigte veel minder dicht. Er ontstaan dan kansen voor zaailingen van droogteresistente boom en struiksoorten, zoals de zomereik.

Wat ook lokaal een rol speelt is het ontstaan van een pioniersituatie waar nog weinig zaden van brandnetel aanwezig zijn. Dit kunnen voormalige akkers zijn of afgegraven terreinen. Ook zonder begrazing is er hier verjonging te vinden bij voldoende aanvoer van zaden.

Begrazing levert alleen in sommige gevallen mogelijkheden voor verjonging op. In oibossen in Europa ontstaan uitgebreide brandnetelruigten zowel in aansluiting op afwezigheid van begrazing door edelherten en wilde zwijnen (Siebel 1998). Vraat van kleine dieren als muizen is juist een belangrijke factor bij het mislukken van vestiging van zaailingen in ruigte (Vervuren & Van de Steeg 1994). Ik zal hier verder vooral ingaan op het effect van paarden en runderen, die bij begrazing in de Nederlandse situatie een belangrijke rol spelen.

Mijn waarnemingen geven aan dat weinig concurrentiekrachtige en voor begrazing gevoelige planten zoals zaailingen van zomereik in continu begraasde gebieden vrijwel alleen kansen krijgen bij veranderingen in graasdruk over perioden van meerdere jaren. Een periode met intensieve begrazing is belangrijk om een

open lage vegetatie te creëren geschikt voor vestiging. Een hierop volgende periode met extensieve begrazing is belangrijk om de zaailingen door te laten groeien eventueel geholpen door de bescherming van een zich dan ook vestigende stekelstruik. Dit kan in theorie optreden door veranderend terreingebruik van de grote grazers, maar ik heb het tot nu toe alleen gezien in open gebied als het totale aantal grazers in een terrein verandert. Dit treedt bijvoorbeeld op indien voorheen intensief begraasde maar niet te zwaar bemeste weilanden in het kader van natuurbeheer extensief worden begraasd. Fluctuaties in begrazingsdruk zijn ook belangrijk in andere begraasde ecosystemen (Siebel & Bijlsma 1998). Van de genoemde verjonging in de Nederlandse uiterwaarden is bijna alles te vinden waar droogte, bodemverdichting en de grote gravers (de machines dus) een duidelijk rol spelen. Dit betreft echter een klein deel van de uiterwaarden en zonder de blijvende invloed van de mens zal dit afnemen. Ten onrechte wordt al deze verjonging vaak gekoppeld aan de aanwezigheid van extensieve begrazing en wordt dit geëxtrapoleerd naar het hele ui-

terwaardengebied. Ook Wouter Helmer verkondigt dit geloof. Ondanks dat begrazing gunstige effecten kan hebben voor de natuur op met name de hogere zandige uiterwaarddelen, blijven brandnetelruigten een grote rol spelen op met name de kleiige bodems. We blijven immers een voor een laaglandrivier onnatuurlijke overstromingsdynamiek houden, waarbij ruigten zich goed kunnen ontwikkelen. Ik blijf dan ook van mening dat er sprake zal blijven van een sterk verstoord oibosecosysteem met een hoog aandeel ruigtekruiden. Het oordeel is aan de lezer.

Literatuur

- Vervuren, P.J.A. & H.M. van de Steeg 1998. Ontwikkeling van hardhoutoibos in uiterwaarden. Werkgroep Experimentele Plantenecologie rapport 73. Katholieke Universiteit, Nijmegen.
- Siebel, H.N. & R.J. Bijlsma 1998. Patroonontwikkeling en begrazing in boslandschappen: New Forest en Fontainebleau als referenties. IBN-rapport 357.
- Siebel, H.N. 1998. Floodplain forest restoration. Tree seedling establishment and tall herb interference in relation to flooding and shading. IBN Scientific Contributions 9. IBN-DLO, Wageningen.